Universiteit
Leiden
The Netherlands

Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap

Rasker, M.N.A.

Citation

Rasker, M. N. A. (2022, October 18). *Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3484291

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3484291

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

10. Lab werk 2

Wanneer ik aan het werk ben zie ik de dingen anders.

Ik leef als in een aquarium, door water en glas van de wereld gescheiden. Soms zie ik een bekend gezicht op mij toekomen, het drukt z'n neus tegen de glazen wand die ons scheidt om te kijken of alles goed gaat hierbinnen.
Ik glimlach en duik naar de bodem.

Maya Rasker, *Met onbekende bestemming*, 2000

In haar dissertatie *The strategic studio: how to access and assess decision-making in visual art practice* gebruikt beeldend kunstenaar Jolande Bosch dit citaat om na te denken over wat zij noemt de 'alledaagse praktijk van het kunstenaarschap' in het atelier. [32]

Ik herinner me goed waar ik de passage schreef: in mijn werkkamer met hoge ramen op het noordwesten en met uitzicht op de leilinden aan de overkant van de straat. We woonden in een stil dorp in het noorden. Nu en dan wandelde een dorpsgenoot voorbij en wierp een voorzichtige blik naar binnen, naar dat "gescheiden vrouwtje" zoals dat daar nog heette die er uit Amsterdam was neergestreken met twee kleine kinderen en kennelijke ambities, want onafgebroken zat ik aan dat bureau bij het hoge raam.

'Laten we even stil staan bij het aquarium uit het gebruikte citaat,' schrijft Bosch, 'als metafoor voor de behoefte aan een alternatief leefklimaat ten behoeve van het werkproces van de beeldend kunstenaar die "leeft als in een aquarium". […] Ik vergelijk de werkruimte of werkcondities van de kunstenaar ook wel met een broeikas. De functie van beide semi-besloten ruimtes is de handhaving of controle van het binnenklimaat.' En, zo schrijft ze iets verderop: '[Het is een] artificieel—ofwel kunstmatig—klimaat scheppen, dat voorziet in een productieve behoefte om te zwemmen of om te laten groeien, maar dat ook niet los te zien valt van de externe elementen die het daarbij nodig heeft, zoals zon, aarde en water.'

Toen Jolande Bosch en ik elkaar jaren later ontmoetten bij een symposium spraken we over haar onderzoek. Ik vertelde over de totstandkoming van de door haar gebruikte passage daar op het dorp, en hoe ik in Amsterdam opnieuw een werkkamer had gevonden met mooie ramen uitkijkend op de gracht, en met bomen aan de overkant van de straat die me vertellen hoe

32 | Jolande Bosch, *The strategic studio: how to access and assess decision-making in visual art practice,* Northumbria University, 2009. Een bewerking van hoofdstuk 3.2, *The Artist as Maker,* verscheen eerder onder de titel 'Notities bij de praktijk van het kunstzwemmen' (2008). Navolgende citaten en parafrase zijn ontleend aan het Nederlandse artikel.

het eraan toegaat, daarbuiten. In mijn dorpse jaren liep ik vaak even het huis uit als ik de postbode zag naderen, een bleke jongen met jeugdpuistjes. Een kort praatje, een ansichtkaart uit Amsterdam, de blauwe envelop desnoods kon een welkome onderbreking zijn van het kloosterleven.
'Tegenwoordig weerhoudt niets de wereld ervan onaangekondigd en ongevraagd in mijn binnenwereld in te breken,' constateerde ik: 'In weerwil van dat *kunstmatig klimaat* waarover jij spreekt waar ík het ogenschijnlijk voor het zeggen heb, heb ik het er niet voor het zeggen.'

Dat Jolandes aquarium-metafoor inhoudelijk mank ging, of ten minste schuurde, hield ik beleefdheidshalve voor me. De "ik" in de tekst die ze aanhaalt, protagonist en fotograaf Gideon Salomon, glijdt op het moment van schrijven langzaam in een psychose. Niet zijn 'leefruimte' maar zijn hele existentie verandert in een fantastisch aquarium nadat zijn vrouw is verdwenen toen ze een pakje sigaretten ging kopen in het café op de hoek ('Het cliché is de beste vriend van de schrijver,' heeft een schrijver me eens voorgehouden). In die psychotische vissenkom kan het contact met de omgeving onmogelijk ánders tot hem komen dan vervormd, vervreemd, in een isolatie die tijdelijk *bliss* lijkt maar grenst aan de waanzin. Het is niet 'isolatie die voorziet in een behoefte,' zoals Jolande schrijft: het is de isolatie van de gekte.
Welbeschouwd ook een vorm van focus, misschien wel de meest scherpe.
Maar dat zei ik allemaal niet.

Nu ik zelf tot over mijn oren in (artistiek) onderzoek verwikkeld was, realiseerde ik me meer dan ooit dat het pad dat de erf-afscheiding markeert tussen "interpretatie" van een tekst en "toeëigening" van de betekenis smal en glibberig is, en dat je het er soms maar op moet wagen de woorden van een ander voor je karretje te spannen. Sterker nog, vaak zie ook ik de dingen beter, of anders, doordat ik vanuit mijn vissenkom iets zie of hoor of lees dat raakt aan mijn werk: *Wanneer ik aan hetwerk ben zie ik de dingen anders.*[33] De "toeëigening" krijgt trekken van een dialoog, "interpretatie" wordt wederzijdse ontvankelijkheid.

33 | Bosch: 'Een zin als "het anders zien van de dingen" roept een beeld op van een allesomvattendheid, die zowel de stoffelijke als niet stoffelijke wereld kan omvatten. "Zien" staat immers niet alleen voor visueel waarnemen, maar ook voor waarnemen in inzichtelijke zin—een "inzien" of "zienswijze". Van belang is de toevoeging "wanneer ik aan het werk ben", die duidelijk maakt dat het zien van dingen vooral "anders" is in de werksituatie' (2008: p. 79). Toen ik deze voetnoot in / aan de vertelling plakte kon ik me vinden in Jolandes interpretatie dat de "werksituatie" andere inzichten genereert. Naarmate het creatieve schrijfwerk hechter met het academische (evengoed creatieve) denkwerk vervlochten raakt, vervagen de grenzen. Die twee, de artistieke en de academische modus, genereren in wisselwerking inzichten die zonder elkaar niet tot ontstaan, bloei of wasdom zouden zijn gekomen. Het *anders zien van de dingen* is niet gekoppeld aan het werk als zodanig, maar hangt samen met het "waarnemen in inzichtelijke zin" zoals Bosch schrijft: afwisselend de ene of andere *lens,* in mijn idioom, waarmee je dit of dat aanschouwt.

Ik verzekerde haar dat ik vereerd was met een citaat in haar proefschrift te mogen figureren.

'Maar waar ik niet helemaal uitkom, Jolande: je schrijft dat de afzondering—een afgedwongen *leven in het aquarium* zo je wilt—de kunstenaar in staat stelt betekenisvol werk te maken. Betekenisvol zowel voor haarzelf als maker, als voor de buitenwereld. Elders opper je dat die buitenwereld geïnternaliseerd is, móet zijn zelfs, om het werk in staat te stellen zijn betekenis of waarde te delen. Uiteraard is de zogenaamde autonomie van het makerschap een fictie, maar is ze niet een *noodzakelijke* fictie om überhaupt tot werk te komen? Loopt die verinnerlijkte buitenwereld met al z'n beschouwers jou niet verschrikkelijk in de weg?'
'Voilá. De kern van mijn onderzoek,' beaamde ze. 'Of beter: het motief om dit onderzoek te doen. Om je een voorbeeld te geven: een van de geïnterviewde kunstenaars verzuchtte na een succesvolle tentoonstelling: "Ik moet letterlijk de ogen van het publiek uit mijn tekeningen gummen om weer verder te kunnen." Een ander: "De wereld zit als een horzel aan mij vastgekleefd." Daar zit je dan met je *splendid isolation* in je fraaie studio. Ondertussen kruipt de deadline voor een volgende subsidieaanvraag naderbij. Of heeft een zakkige opmerking van de curator zich als tinnitus tussen je oren genesteld.'

'Dat dus. *Bedwantsen!'* reageerde ik enthousiast, waarop ze me een kort moment vertwijfeld aankeek.